

YO‘L HARAKATI XAVFSIZLIGINI TA‘MINLASHNING ASOSIY
YO‘NALISHLARI

Suyarov Nurali Jovli o‘g‘li.

nuralisuyarov19@gmail.com

Toshkent Davlat Transport Unversiteti

Alimov Ilyosjon Orif o‘g‘li

Ilyosjonalimov96@gmail.com

Toshkent Davlat Transport Universiteti

Annotatsiya: Maqolada avtomobil yo‘llarida yuzaga kelgan muamolarning ekologiyaga tasiri hamda yo‘l-transport tizimining samaradorligi va xavfsizligini hisobga olgan holda atrof muhitga salbiy ta‘sirini kamaytirish masalasi ko‘rib chiqildi. Yo‘l-transport tizimlarini tashkil etishda va transport harakati xavfsizligini ta‘minlash bo‘yicha chora-tadbirlarni ishlab chiqishda atrof-muhitga salbiy ta‘sirni kamaytirishning mavjud muammolari va usullari tahlil qilindi.

Kalit so‘zlar: Avtomobil yo‘llari, zararli moddalar, transport oqimlari, transport infratuzilmasi, avtomobil yo‘llarini rekonstruksiya qilish, davlat yo‘l siyosati, yo‘l-transport kompleksi, ekologiya va atrof-muhitni muhofaza qilish.

Yo‘l harakati xavfsizligini ta‘minlash quyidagilar orqali amalga oshiriladi:

1. Mustaqil davlatlar Hamdo‘stligi ishtirokchisi davlat hukumati, ijro etuvchi hokimiyat organlari, ishtirokchi davlat subyektlarining ijro etuvchi hokimiyati organlarining vakolatlari va majburiyatlarini belgilash Mustaqil davlatlar Hamdo‘stligi (agar mavjud bo‘lsa) va mahalliy o‘zini o‘zi boshqarish organlari;

2. Ijro etuvchi hokimiyat organlari, mustaqil davlatlar Hamdo‘stligiga a‘zo davlat sub’ektlarining ijro etuvchi organlari (Agar mavjud bo‘lsa), mahalliy o‘zini o‘zi boshqarish organlari faoliyatini muvofiqlashtirish, yo‘l-transport hodisalarining oldini olish va ularning oqibatlarining og‘irligini kamaytirish maqsadida jamoat birlashmalari, yuridik va jismoniy shaxslar;

3. Avtomobil, shahar yer usti elektr transporti va yo‘l xo‘jaligida faoliyatni tartibga solish;

4. Yo‘l harakati xavfsizligini ta‘minlash masalalari bo‘yicha Qonunchilik, boshqa normativ-huquqiy hujjatlarni belgilangan tartibda ishlab chiqish va tasdiqlash;

5. Texnik reglamentlar, qoidalar, standartlar, texnik reglamentlar normlar va boshqa normativ hujjatlar;

6. Yo‘l harakatini tashkil etish bo‘yicha faoliyatni amalga oshirish;

7. Yo‘l harakati xavfsizligi bo‘yicha tadbirlarni moddiy va moliyaviy ta‘minlash;

8. Transport vositalari haydovchilarini tayyorlashni tashkil etish va fuqarolarni

yo'l harakati xavfsizligi qoidalari va talablariga o'rgatish;

9.Yo'l harakati xavfsizligini tibbiy ta'minlash bo'yicha kompleks chora-tadbirlar o'tkazish;

10.Transport vositalarini, shuningdek konstruksiyalarning tarkibiy qismlarini, qo'shimcha asbob-uskunalar buyumlarini, transport vositalarining ehtiyot qismlari va aksessuarlarini majburiy sertifikatlashtirish yoki ularning muvofiqligini deklaratsiyalashni amalga oshirish;

11.Milliy qonun hujjatlariga muvofiq avtomobil transportida amalga oshiriladigan ayrim faoliyat turlarini litsenziyalash mustaqil davlatlar Hamdo'stligiga a'zo davlatlar (agar mavjud bo'lsa);

12.Transportda sug'urta sohasida ijtimoiy yo'naltirilgan siyosatni amalga oshirish;

13.Yo'l harakati xavfsizligini ta'minlash sohasida davlat nazoratini amalga oshirish;

Organlarning vakolatlarini farqlash tamoyillari yo'l harakati xavfsizligini ta'minlash sohasida turli darajadagi davlat boshqaruvi:

1. Davlat tasarrufida:

➤ mustaqil davlatlar Hamdo'stligiga a'zo davlat hududida yo'l harakati xavfsizligini ta'minlash sohasida yagona davlat siyosatini shakllantirish va amalga oshirish;

➤ yo'l harakati xavfsizligini ta'minlashning huquqiy asoslarini yaratish;

➤ masalalar bo'yicha texnik reglamentlar, qoidalar, standartlar, texnik normalar va boshqa normativ hujjatlarning yagona tizimini belgilash yo'l harakati xavfsizligini ta'minlash;

➤ yo'l harakati xavfsizligini ta'minlash sohasidagi qonunlar va boshqa normativ-huquqiy hujjatlarning mustaqil davlatlar Hamdo'stligiga a'zo davlat Konstitutsiyasi va milliy qonunlarga muvofiqligini nazorat qilish;

➤ yo'l harakati xavfsizligini ta'minlash sohasida davlat siyosatining amalga oshirilishini ta'minlovchi milliy ijro etuvchi hokimiyat organlarini tashkil etish;

➤ yo'l harakati xavfsizligini oshirish va ularni moliyaviy qo'llab-quvvatlash bo'yicha milliy dasturlarni ishlab chiqish va tasdiqlash;

➤ yo'l harakati xavfsizligini ta'minlash sohasida davlat nazoratini tashkil etish va amalga oshirish;

➤ ijro etuvchi hokimiyat organlarining yo'l harakati xavfsizligini ta'minlash sohasidagi faoliyatini muvofiqlashtirish;

➤ yo'l harakati xavfsizligini ta'minlash sohasida mustaqil davlatlar Hamdo'stligiga a'zo davlatning xalqaro shartnomalarini tuzish;

Mamlakatda mustaqil davlatlar Hamdo'stligiga a'zo davlat subyektlari (mintaqalari) ijro etuvchi hokimiyat organlarining vakolatlariga yo'l harakati

xavfsizligini ta'minlash yo'l faoliyatini amalga oshirishda mintaqaviy avtomobil yo'llarida yo'l harakati xavfsizligini ta'minlash bo'yicha chora-tadbirlarni amalga oshirishni nazarda tutadi, shu jumladan:

- Mintaqaviy yoki avtomobil yo'llarida transport vositalarining harakatini vaqtincha cheklash yoki to'xtatish to'g'risida qaror qabul qilish yo'l harakati xavfsizligini ta'minlash uchun shaharlararo ahamiyatga ega;

- Bolalarning yo'l transporti hodisalardan shikastlanishining oldini olish bo'yicha tadbirlarni amalga oshirish;

- Transport vositalari haydovchilarini tayyorlash va qayta tayyorlashni tashkil etishda ishtirok etish;

- Yo'l harakati xavfsizligi sohasidagi qoidalar va talablar to'g'risida fuqarolarni xabardor qilish. Mahalliy o'zini o'zi boshqarish organlarining yo'l harakati xavfsizligini ta'minlash sohasidagi vakolatlariga quyidagilar kiradi:

- Mahalliy ahamiyatga molik avtomobil yo'llarida, shu jumladan ko'cha-yo'l tarmog'i obyektlarida, aholi punkti chegaralarida yo'l harakati xavfsizligini ta'minlash bo'yicha chora-tadbirlarni amalga oshirish yo'l harakati faoliyati;

- Yo'l harakati xavfsizligini ta'minlash maqsadida aholi punktlari chegaralarida mahalliy ahamiyatga molik avtomobil yo'llarida transport vositalarining harakatini vaqtincha cheklash yoki to'xtatish to'g'risida qaror qabul qilish;

- Mahalliy ahamiyatdagi avtomobil yo'llarida transport vositalarining harakatini vaqtincha cheklash yoki to'xtatish to'g'risida qaror qabul qilish yo'l harakati xavfsizligini ta'minlash;

- Bolalar bilan sodir etilayotgan yo'l-transport jarohatlarini oldini olish bo'yicha tadbirlarni amalga oshirishda ishtirok etish;

- Milliy qonun hujjatlarida belgilangan boshqa tadbirlar.

Yo'l harakati xavfsizligining asosiy ko'rsatkichlarining davlat hisobini tashkil etish.

Mustaqil Davlatlar Hamdo'stligiga a'zo davlat hududida yo'l harakati xavfsizligi holatining asosiy ko'rsatkichlari quyidagilardan iborat:

– yo'l-transport hodisalari soni;

–yo'l-transport hodisalarida jabrlanganlar soni fuqarolar, transport vositalari, transport vositalari haydovchilari; miqdori yo'l harakati qoidalarini buzuvchilar;

–yo'l harakati sohasida ma'muriy huquqbuzarliklar va jinoiy huquqbuzarliklar soni;

– yo'l harakati xavfsizligi holatini aks ettiruvchi boshqa ko'rsatkichlar uni ta'minlash uchun harakatlar va faoliyat natijalari.

Mustaqil davlatlar Hamdo'stligiga a'zo davlat hududida yo'l harakati xavfsizligi holatining asosiy ko'rsatkichlari davlat tomonidan hisobga olinadi.

Davlat hisobi tizimi milliy ijro etuvchi hokimiyat organlari, ijro etuvchi organlar

tomonidan tashkil etilishi va o'tkazilishini ta'minlaydi hududlar hokimiyati va mahalliy o'zini o'zi boshqarish organlari tomonidan shakllantirish ishlari va yo'l harakati xavfsizligini ta'minlash sohasidagi davlat siyosatini amalga oshirish.

Yo'l harakati xavfsizligini ta'minlash sohasida davlat hisobini yuritish, buxgalteriya ma'lumotlaridan foydalanish va hisobot ma'lumotlarini shakllantirish tartibi ishtirokchi davlat hukumati tomonidan belgilanadi.

Jamoat birlashmalarining yo'l harakati xavfsizligini ta'minlash tadbirlarini amalga oshirish huquqlari.

Yo'l harakati bilan shug'ullanuvchi mustaqil davlatlar Hamdo'stligiga A'zo davlat fuqarolarining huquqlari va qonuniy manfaatlarini himoya qilish uchun tashkil etilgan jamoat birlashmalari o'z ustavlariga muvofiq qonun hujjatlarida belgilangan tartibda huquqlarga ega bo'ladi:

- tadbirlarni amalga oshirish bo'yicha takliflarni milliy ijro etuvchi hokimiyat organlariga va mintaqalarning ijro etuvchi hokimiyat organlariga kiritish va yo'l harakati xavfsizligini ta'minlash sohasida texnik reglamentlar, qoidalar, standartlar, texnik normalar va boshqa normativ hujjatlarni takomillashtirish;

-jamoat birlashmalari a'zolarining iltimosiga ko'ra yo'l-transport hodisalarining sabablari va holatlarini tadqiq qilish, materiallarni prokuraturaga topshirish va o'z a'zolarining manfaatlarini sudda himoya qilish;

- baxtsiz hodisalarning oldini olish choralarini ko'rish. Milliy ijro etuvchi hokimiyat organlari, hududlar (subyektlar) ijro etuvchi hokimiyat organlari, mahalliy o'zini o'zi boshqarish organlari va xo'jalik yurituvchi subyektlar jamoat birlashmalarini ularning roziligi bilan yo'l harakati xavfsizligini ta'minlash bo'yicha tadbirlar o'tkazish.

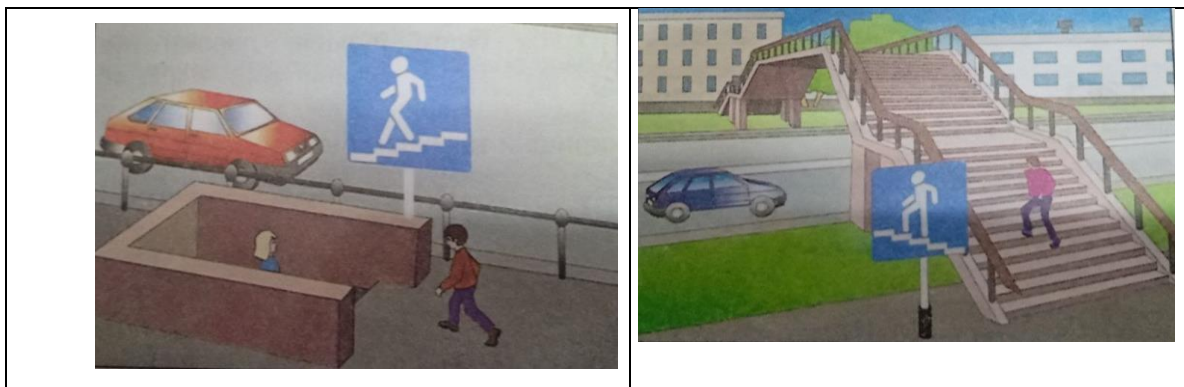
Yo'l harakati xavfsizligi bo'yicha davlat-xususiy sheriklik.

Yo'l harakati xavfsizligini ta'minlash sohasida ommaviy-xususiy sheriklik tizimi quyidagi tashkilotlarda qo'llanilishi mumkin faoliyat yo'nalishlari:

- avtomobil yo'llarini saqlash va texnik xizmat ko'rsatish (ko'chalarni yoritish tizimini boshqarish, barcha tegishli yo'l ob'ektlarini saqlash va texnik xizmat ko'rsatish);

- hududda yo'l harakatini boshqarish va yo'l harakatini nazorat qilishni ta'minlash tizimlarini yaratish va ulardan foydalanish (muvofiqlashtirilgan va adaptiv boshqaruv usullarini, foto va video fiksatsiya tizimlarini joriy etish), yo'l-transport holatini monitoring qilish, og'irlikni katta nazorat qilish, yo'llarning holatini nazorat qilish, svetofor obyektlarini modernizatsiya qilish);

- yer usti va yer osti piyodalar o'tish joylarini qurish;

1.Rasm Yer usti va yer osti piyodalar o'tish joylari.

-axborot-ta'lim yo'nalishi (malaka oshirish markazlarini tashkil etish, transport vositalari haydovchilarini tayyorlash, fuqarolarni yo'l harakati xavfsizligi qoidalari va talablariga o'qitish);

- ishlab chiqarish yo'nalishi (yo'llarni jihozlashning texnik vositalarini ishlab chiqish va ishlab chiqarish);

- axborot texnologiyalari sohasida (axborot bazalarini yaratish va yuritish, dasturiy ta'minotni ishlab chiqish). Mazkur yo'nalishlarning ommaviy-xususiy sheriklikning amalga oshirilishi nodavlat tuzilmalarni yo'l harakati xavfsizligini tashkil etish va ta'minlashda ishtirok etishga samarali jalb etishga hamda ular jamlagan salohiyatdan foydalanishga ko'maklashishi kerak.

Yo'l harakati xavfsizligi dasturlari

Mustaqil davlatlar Hamdo'stligiga a'zo davlatning yo'l harakati xavfsizligini ta'minlash sohasidagi milliy siyosatini amalga oshirish maqsadida milliy, mintaqaviy va mahalliy siyosat ishlab chiqilmoqda yo'l-transport hodisalarini kamaytirish va ushbu hodisalardan zararni kamaytirishga qaratilgan dasturlar. Milliy, mintaqaviy va mahalliy yo'l harakati xavfsizligi dasturlari tegishli byudjetlar va byudjetdan tashqari manbalar hisobidan moliyalashtiriladi.

Yo'l harakatini tashkil etishga qo'yiladigan umumiy talablar.

Yo'l harakatini rejalashtirish, boshqarish va monitoring qilish va boshqarish vazifalarini amalga oshiruvchi milliy ijro etuvchi hokimiyat organi tomonidan amalga oshiriladi avtomobil transporti va yo'l xo'jaligi sohasidagi davlat mulki, tegishli vakolatli organlar davlat hokimiyati organlari yoki mahalliy o'zini o'zi boshqarish organlari tomonidan yo'l harakatini tashkil etish funksiyalarini amalga oshirish uchun. Yo'l harakatini tashkil etish bo'yicha ishlarning tasnifi mustaqil davlatlar Hamdo'stligiga a'zo davlat hukumati tomonidan yo'l harakatini tashkil etish funksiyalarini amalga oshirish uchun vakolat berilgan milliy ijro etuvchi hokimiyat organi tomonidan belgilanadi.

Yo'l harakatini rejalashtirish yo'l harakati hujjatlarini tayyorlash va tasdiqlash orqali amalga oshiriladi.

Yo'l harakatini tashkil etishning texnik vositalarini o'rnatish, almashtirish, demontaj qilish va saqlash ishlari mustaqil davlatlar Hamdo'stligiga a'zo davlatning

avtomobil yo'llari, yo'l faoliyati to'g'risidagi milliy qonun hujjatlariga muvofiq amalga oshiriladi.

texnik jihatdan tartibga solish.

Yo'l harakati monitoringi vakolatli milliy ijro etuvchi organ tomonidan belgilanadigan tartibda amalga oshiriladi yo'l harakatini tashkil etish funksiyalarini amalga oshirish uchun hokimiyat.

Yo'l harakatini tashkil etish bo'yicha chora-tadbirlarni ishlab chiqish va amalga oshirish tegishli chora-tadbirlar talablariga muvofiq amalga oshiriladi. mustaqil davlatlar Hamdo'stligiga a'zo davlatning milliy qonuni va unga muvofiq chiqarilgan normativ-huquqiy hujjatlari, shuningdek, milliy ijro etuvchi hokimiyat organi tomonidan belgilangan yo'l harakati barqarorligini ta'minlash talablari, mustaqil davlatlar Hamdo'stligiga A'zo davlatning vakolatli hukumati tomonidan tashkilot funksiyalarini amalga oshirish uchun yo'l harakati, ushbu qonun qoidalarini hisobga olgan holda.

Xulosa va takliflar.

Avtomobil yo'llari, boshqa texnik tuzilmalar singari, atrof-muhitga tabiiy tizimlar parametrlarining o'zgarishiga bevosita ta'sir qiladi. Yo'llarni loyihalashtirish va ishlatish uchun ekologik xavfsizlik nuqtai nazaridan eng muhim tarkibiy transport ifloslanishi, yerlarni olib tashlash va hududlarni ajratish muhim ahamiyatga ega. Ekologik xavfsizlik avtomobil yo'llarini rivojlantirishga qaratilgan investitsiyalarning asosiy ko'rsatkichlaridan biridir. Avtomobil yo'lining ekologik xavfsizligi (uning ekologik jihatdan xavfsiz holati) avtomobil yo'lining muhandislik inshootlari va konstruktsiyalari tomonidan shakllantirilgan yo'llar atrofidagi hududlarning tabiiy muhitining minimal zararli ta'sirini va ifloslanishini va ularning avtomobil transporti faoliyatiga ta'sirini ta'minlash qobiliyatini anglatadi. Avtomobil yo'lining ekologik jihatdan qulay holati quyidagi ko'rsatkichlar:

1. Avtomobil yo'llari va yo'l inshootlarining texnik holati.
2. Yo'l bo'yidagi tabiiy muhitning ifloslanish darajasi.
3. Avtomobil yo'lining texnik holatini avtomobil transportida zararli moddalar chiqarilishiga ta'siri.

Foydalanilgan adabiyotlar;

1. S Utkirov, E Abdusamatov, B Raxmanov (2023). ORGANIZATION OF TRAFFIC AT UNCONTROLLED INTERSECTIONS. Евразийский журнал академических исследований 3 (2 Part 2) 57-65. <https://www.in-academy.uz/index.rhr/ejar/article/view/10161>
2. Э Абдусаматов, Н Турсунов, Ш Ўткиров (2023). ЙЎЛ ҲАРАКАТИ ХАВФСИЗЛИГИНИ ОШИРИШ БЎЙИЧА ЧОРА-ТАДБИРЛАР. SUSTAINABILITY OF EDUCATION, SOCIO 1 (6) 84-88. <https://interonconf.org/index.rhr/sues/article/download/1948/1753>
3. S Utkirov (2023). YO'L HARAKATI XAVFSIZLIGINI TA'MINLASH SAMARADORLIGINI OSHIRISH VA YANGICHA MEKANIZMLARNI ISHLAB CHIQISH. Академические исследования в современной науке 2 (4) 71-73.

<http://econferences.ru/index.rhr/arims/article/view/4075>

4. D Abdurazakova, S Utkirov (2023). ORGANIZATION OF TRAFFIC AT UNCONTROLLED INTERSECTIONS. Science and innovation in the education system 2 (4), 8-10. <http://econferences.ru/index.rhr/sies/article/download/5003/2858>

5. Ў Isoxanov, Э Абдусаматов, С Турдибеков (2022). ЕНГИЛ ВА ЮК АВТОМОБИЛЛАР ИШТИРОКИДАГИ ЙТХ ТАҲЛИЛИ. ИДОККОР О'ҚИТУВЧИ 2 (24) 216-219.

6. OI Inoyatovich, AE Xalim o'g'li, TS Qodirovich (2023). AVTOMOBIL YO'L EKSPERTIZASI BO 'YICHA YA'NI YO 'L SABABLI SODIR ETILGAN YTH. O'ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMİY TADQIQOTLAR JURNALI 2 (18) 442-446.

7. ШХ Шерматов, ШИ Аbruев, ЭХ Абдусаматов (2022). ВЛИЯНИЕ ДОРОЖНОЙ ИНФРАСТРУКТУРЫ НА ПЕШЕХОДНОЕ ДВИЖЕНИЕ НА ПЕРЕСЕЧЕНИИ АХАНГАРАНСКОЙ ПАРКЕНТСКОЙ И ОБЪЕДИНЕННОЙ ДОРОГ. Экономика и социум 12-1 (103) 1089-1096.

8. ШК Хакимов, РГ Саматов, СС Ражапова, ДА Абдураззакова, Э Абдусаматов, Ш Аbruев (2022). СНИЖЕНИЕ КОЛИЧЕСТВА ВЫХЛОПНЫХ ГАЗОВ ТРАНСПОРТНЫХ СРЕДСТВ ПУТЁМ КОМПЬЮТЕРНОГО МОДЕЛИРОВАНИЯ ПЕРЕКРЕСТКА. Экономика и социум 9 (100) 715-724.

9. ШХ Шерматов, ШИ Аbruев, ЭХ Абдусаматов, НХ Турсунов, Ж.А. Чориев (2022). МЕТОД ОПРЕДЕЛЕНИЯ ГОРЯЧИХ ЗОН ГОРОДСКИХ Zamonaviy fan va ta'lim yangiliklari xalqaro ilmiy jurnal 2023 Vol1 Issue 4 <https://academics.uz/index.php/zfty> 53ДОРОЖНО-ТРАНСПОРТНЫХ ПРОИСШЕСТВИЙ. Экономика и социум 12-1 (103) 1097-1104.

10. Ў Isoxanov, Э Абдусаматов, С Турдибеков (2022). ПИЁДА ИШТИРОКИДА ЁНЛАНМА МАСОФА САҚЛАНМАСДАН СОДИР ЭТИЛГАН ЙТХ ТАҲЛИЛИ. ИДОККОР О'ҚИТУВЧИ 2 (24) 220-222.

11. OI Inoyatovich, AE Xalim o'g'li, TS Qodirovich (2023). AVTOMOBIL YO'L EKSPERTIZASI BO 'YICHA YA'NI YO 'L SABABLI SODIR ETILGAN YTH. O'ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMİY TADQIQOTLAR JURNALI 2 (18) 442-446.

12. Э Абдусаматов, Н Турсунов, Ш Ўткиров (2023). ЙЎЛ ҲАРАКАТИ ХАВФСИЗЛИГИНИ ОШИРИШ БЎЙИЧА ЧОРА-ТАДБИРЛАР. SUSTAINABILITY OF EDUCATION, SOCIO 1 (6) 84-88.

13. O' Isoxanov, E Abdusamatov, S Turdibekov (2022). ENGIL VA YUK AVTOMOBILLAR ISHTIROKIDAGI YTH TAHLILI. ИДОККОР О'ҚИТУВЧИ 2 (24), 216-219.

14. TNH Abdurazakova D.A, Abdusamatov E.X. (2023). REDUCING VEHICLE EXHAUST GASES BY COMPUTER SIMULATION OF THE ROAD INTERSECTION. European Chemical Bulletin 12 (4) 8615-8623. DOI:10.48047/ecb/2023.12.si4.769

15. SX Shermatov, UI Isoxanov, USS o'g'li (2023). METHODOLOGICAL RECOMMENDATIONS FOR DETERMINING VEHICLE SPEED. European Chemical Bulluten 12 (4) 8624-8631. DOI:10.48047/ecb/2023.12.si4.770.